

Gelderland-Zuid

Veelzijdige regio met specialisaties
in food, health, energy en fruit

Onderzoeksrapportage op basis van interviews en
deskresearch

In opdracht van: Rabobank Gelderland-Zuid
Augustus 2021

Rabobank

Colofon:

Opdrachtgever

Directie Rabobank Kring Gelderland-Zuid

- Antoine Driessen, Rabobank Rijk van Nijmegen
- Astrid Huitink, Rabobank Arnhem en Omstreken
- Mariska de Kleijne, Rabobank Vallei en Rijn

Auteurs

Edgar van Leest, Christian Janssen

Strategy Unit B.V. © 2021

“Strategy is about making choices, trade-offs; it's about deliberately choosing to be different.”

-

Michael Porter

INHOUDSOPGAVE

Vraagstelling en aanpak

1. Strategische agenda's van Gelderland-Zuid
2. Zienswijzen op economische samenhang
3. Prioritaire interventies voor economische groei
4. Conclusies en advies

Bijlagen

Vraagstelling en aanpak

Deze rapportage is gebaseerd op interviews met bedrijven, kennisinstellingen en overheden alsmede een ondersteunende deskresearch

Aanleiding en vraagstelling

Als grootste financiële dienstverlener staat Rabobank bekend om haar sociale en regionale profiel, zo ook de Rabobank Gelderland-Zuid. Deze bank wil een impuls even aan haar betrokkenheid bij de ontwikkelingen in de omgeving met een onderzoek naar de toekomstige uitdagingen van de regionale economie. Regio Gelderland-Zuid heeft zich in het bijzonder ontwikkeld en gepositioneerd rondom voeding en gezondheid. Niet in de minste plaats door de aanwezigheid van de universiteiten (Wageningen en Radboud Nijmegen) en verwante bedrijven en partners. Daarnaast beschikt de regio over enkele andere economische kwaliteiten, zoals op het vlak van energie, hightech, fruitteelt, agri-business en logistiek. De economie in de regio moet internationaal concurreren op basis van arbeidsproductiviteit, specialisatie en innovatievermogen. Dit stelt hoge eisen aan de regio, maar Gelderland-Zuid is uitstekend gepositioneerd om de kansen te benutten. Gezonde voeding, zorg en energietransitie – gedreven door innovatief ondernemerschap – zijn juist in deze tijden actueler en noodzakelijker dan ooit tevoren.

Samen met belanghebbende partners vanuit overheid, bedrijfsleven en kennisinstellingen wil Rabobank onderzoeken wat er nodig is om de potentie van de regio te benutten om die unieke regionale economische *hotspot* met wereldwijde impact te worden.

In dit onderzoek is het daarom van belang een scherp antwoord te formuleren op de volgende kernvraag: *Hoe kunnen we deze unieke positie uitbouwen met geografische clusters van bedrijven, kennisinstellingen en andere partners die een netwerk vormen en zich samen richten op innovatie?*

Aanpak en beoogde opbrengst

Het antwoord op deze onderzoeksvraag moet volgen uit gedegen onderzoek bestaande uit uitgebreide deskresearch van relevante documenten, een objectieve raadplegende interviewronde en discussies in rondetafelgesprekken van Rabobank. Deze rapport bundelt de belangrijkste bevindingen uit interviews en een ondersteunende deskresearch.

21 interviews met stakeholders

Analyse van ruim 30 relevante achtergrond documenten en diverse websites

Bijeenkomsten projectgroep Food & Health Rabobank kring Gelderland-Zuid

Cross analyse in samenspraak met RaboResearch over onderzoeksbevindingen inclusief uitkomsten rondetafelgesprekken

Voor de interviewronde zijn objectieve raadplegende gesprekken met voor de regio bepalende organisaties en vertegenwoordigers vanuit bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden (triple helix) gevoerd. Voor de deskresearch is een analyse gemaakt van relevante achtergronddocumenten over de Regio Gelderland-Zuid en de bijbehorende speerpuntsectoren, als ook over de bredere ontwikkelingen die van invloed zijn op (veranderende) vestigingsvoorkeuren van bedrijven in Food, Health en Energy. [Een lijst van geraadpleegde sleutelpersonen en bronnen is opgenomen in de bijlage.](#)

De beoogde opbrengst is dat de onderzoeksbevindingen de Rabobank kring Gelderland-Zuid aanknopingspunten opleveren op voor een op de economische toekomst van de regio gerichte investeringsagenda.

1. Strategische agenda's van Gelderland-Zuid

Bevindingen op basis van deskresearch

Overzicht van strategische regionale agenda's (proces)

Bevindingen op basis van deskresearch

	Regio Veluwe	Regio Zuidwest-Gelderland	Regio Arnhem-Nijmegen	Oost-Nederland
Trekker agenda	<p>Regio Food Valley</p> 	<p>FruitDelta Rivierenland</p> 	<p>The Economic Board</p> 	<p>Provincies Gelderland en Overijssel, OostNL, Th!nkEast</p>
Ambitie	<p>Strategische Agenda 2020 - 2025</p>	<p>Regionaal economisch ambitie-document 2021-2024 en Strategische FruitDelta gebieds-agenda (in ontwikkeling)</p>	<p>Strategisch plan 2020-2025 en Tactisch Plan 2020-2025</p>	<p>Kracht van Oost 2.0 en SIIA Strategische innovatie en investeringsagenda (economische strategie, periodiek herzien)</p> <p>RIS3 Oost-Nederland 2021-2027 (Innovatiestrategie)</p>
Uitvoering	<p>Verdieping Strategische Agenda 2020 – 2025</p>	<p>Strategische FruitDelta gebieds-agenda (in ontwikkeling)</p>	<p>Uitvoeringsprogramma 2020-2025</p> <p>Gezamenlijke investeringsagenda provincie Gelderland, Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen en The Economic Board (in ontwikkeling)</p>	<p>Strategische innovatie en investeringsagenda (SIIA), tevens in Operationeel programma EFRO (in ontwikkeling), economisch beleid provincies,</p>

Overzicht van regionale ambities en doorvertaling in strategie (inhoud)

Bevindingen op basis van deskresearch

	Regio Food Valley	FruitDelta Rivierenland	The Economic Board	Provincies, OostNL, Th!nkEast
DNA	Regio Foodvalley is een topregio op het gebied van landbouw en voeding, ingebed in een omgeving waar het goed wonen, werken en ondernemen is	Wij zijn een vruchtbare delta, waarvan het DNA wordt gevormd door tuinbouw, logistiek (wij zijn een logistiek kruispunt), het unieke landschap, de rijke cultuurhistorie en het prettige woonklimaat	Als groene, circulaire metropoolregio, in inclusieve zin, zetten wij ons gezamenlijk en eendrachtig in de etalage voor samenwerking met provincie, Rijk, Europa en maatschappelijke partners	Kenmerkende ruimtelijk economische structuur o.b.v. netwerken en gerelateerdheid (SIIA) De kracht van Oost-Nederland ligt in de synergie tussen de verschillende expertises (RIS3)
Ambitie	Vanuit haar DNA bijdragen aan welzijn en gezondheid voor al haar inwoners en bedrijven. In Regio Foodvalley werken we samen om een circulaire, gezonde regio te zijn waar mensen graag wonen, werken en ondernemen	Agribusiness: Tuinbouw nóg meer toonaangevend in europa, Economie en Logistiek: top 3 van beste nederlandse logistieke hotspots Recreatie en toerisme: jaarlijkse omzetgroei van 5%	Erkend als mainport in 2025 en place to be op het gebied van Food, Health en Energy.	Ruimte voor: Wonen, Energie-transitie, Landbouw-transitie, Sleuteltechnologie, MKB en familiebedrijven (SIIA) Cross-overs verzilveren door de keten heen (RIS3)
Strategie Thema's	<ul style="list-style-type: none"> • Landbouw-transitie en vitaal platteland • Voeding voor een gezond leven • Energie-transitie • Human Capital • Innovatie, cluster-vorming en circulaire economie • Fysieke rand-voorwaarden • Quality of living 	<ul style="list-style-type: none"> • Agribusiness, • Economie & Logistiek en • Recreatie & Toerisme 	<p>Iconische clusters</p> <ul style="list-style-type: none"> • Health, Hightech, Food • Energy <p>Randvoorwaardelijke clusters</p> <ul style="list-style-type: none"> • Slimme duurzaamheid • Lobby • Acquisitie • Arbeidsmarkt • Bruisende regio 	<ul style="list-style-type: none"> • Food • Digital Economy & Industry • Energy • Clean & Circulair • Prevention & Medtech* (SIIA) <p>Cross-overs en innovatiekansen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Manufacturing &MaterialTech • Prevention & MedTech • Sustainab. & FoodTech (RIS3)

(*De vijf innovatiepijlers van Oost-Nederland zijn gebaseerd op de RIS3

Overzicht van economische sectoren en hun focus in Zuid-Gelderland

Bevindingen op basis van deskresearch

Economic Board	Thema	Focus	Zwaartepunt	Innovatiehotspots
The Economic Board (Arnhem-Nijmegen, met Wageningen*)	Health	<ul style="list-style-type: none"> • Drug discovery & dev • Digital Health • Neuroscience 	Nijmegen, (Arnhem)	Radboud Un. en UMC, Novio Tech Campus, Heyendaal, Papendal
	Hightech	<ul style="list-style-type: none"> • Chip integration • RF technology 	Nijmegen	Novio Tech Campus, NXP, Nexperia, Amplion
	Food	<ul style="list-style-type: none"> • Crossovers Health Hightech en Food 	Wageningen, (Ede)	WUR, NIZO Food, TIFN, World Food Center
	Energy	<ul style="list-style-type: none"> • Elektrische energie • Duurzame aandrijfsyst • Elek. energieopslag 	Arnhem	TenneT, Alliander, IPKW met Connectr, Arnhems Buiten, InnoFase
Regio Food Valley (Veluwe)	Landbouw en gezonde voeding	<ul style="list-style-type: none"> • Landbouwtransitie • Voeding voor gezond. • Energietransitie 	Wageningen, (Ede, Barneveld)	WUR, Wageningen Campus, Wordt Food Center, Poultry EC
Regio FruitDelta Rivierenland (Zuid-West Gelderland)	Agribusiness	<ul style="list-style-type: none"> • Fruittuinbouw, productie en -handel. 	Regiobreed	Fruit Tech Campus
	Economie & Logistiek	<ul style="list-style-type: none"> • Agri-business en logistiek 	Regiobreed	-
	Recreatie en toerisme	<ul style="list-style-type: none"> • Agrotourisme 	Regiobreed	-

(*)Wageningen en omgeving (en zodoende het thema Food) hoort zowel The Economic Board, als Regio Food Valley

Twee krachtige narratieve van de regio Gelderland-Zuid

Regionaal-economische profilering van regio's in Gelderland-Zuid op gezondheid (lifeport) en voeding (foodvalley)

#Lifeport

- In het Strategisch Plan 2020 - 2025 van The Economic Board heeft het narratief Lifeport een prominente plek. We gebruiken de naam Lifeport om de regio enerzijds een gezicht te geven richting Den Haag, Brussel en Düsseldorf en ver daarbuiten waarmee de regio sneller en beter herkend wordt met een duidelijk profiel. Anderzijds beoogt de regio met de naamgeving Lifeport het verkrijgen van een officiële mainportstatus vanuit de landelijke politiek.
- In navolging op de economische kerngebieden Schiphol, Rotterdamse haven, Brainport Eindhoven en Greenport Venlo zou deze mainportstatus ook voor onze regio bijdragen aan meer aandacht en geld vanuit Den Haag. Daarmee kan het vestigingsklimaat, de voorzieningen, research & development en infrastructuur voor bedrijven verbeterd worden, wat de economie en werkgelegenheid uiteindelijk ten goede komt.
- De regio Arnhem - Nijmegen, met Wageningen heeft alle ingrediënten in huis voor een langer, beter en gezonder leven voor de mens. Van een groene leefomgeving tot slimme steden, van een rijk cultuuraanbod en tot een bloeiend creatief klimaat, van unieke ideeën tot wereld veranderende innovaties. Innovaties met een human touch. Food, Energy en Health liggen aan de basis, Hightech is wat de innovaties mogelijk maakt.

Bron: <https://theeconomicboard.com/lifeport-hastag/>

#Foodvalley

- De topregio op het gebied van agrifood.
- In Regio Foodvalley wordt iedere dag hard gewerkt aan de voedselvoorziening van morgen. En dat is heel hard nodig, want in 20 jaar tijd komen er 2 miljard mensen bij.
- De sleutel tot het succes is de intensieve samenwerking tussen ondernemers, kennisinstellingen, onderwijs en overheid. Goede ideeën worden hier verder gebracht met ambitie, kennis én een gezonde dosis durf.
- In deze regio werken ondernemers, onderwijs en de overheid samen aan een gezonde en duurzame regio voor bedrijven en inwoners. Een regio waar mensen graag wonen, werken en ondernemen.
- Regio Foodvalley heeft de kennis in huis om baanbrekende innovaties op het gebied van circulaire landbouw, voedsel en gezondheid voor elkaar te krijgen. Daarmee levert dit gebied een belangrijke bijdrage aan gezond voedsel voor de toekomst.

Bron: <https://www.regiofoodvalley.nl>

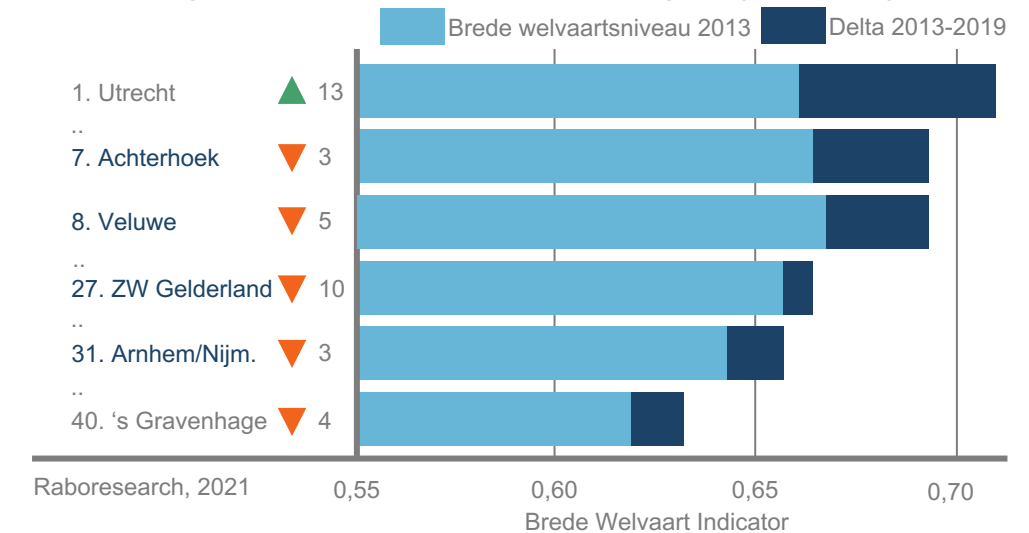
Gelderse regio's exemplarisch voor Brede Welvaart trends in Nederland

Brede Welvaart neemt in elke regio toe, maar regionaal zijn er grote verschillen. Huisvesting ontwikkelt zich in alle Gelderse regio's sterk negatief.

- **In alle Nederlandse regio's steeg de brede welvaart in de periode 2013-2019.** Regionale verschillen werden kleiner, maar er vond wel verschuiving in de rangschikking plaats door met name regionale verschillen in huisvesting. Het is nog te vroeg om in te schatten welk effect de corona-crisis op brede welvaart in regio's heeft. Les uit de vorige crisis is dat economische indicatoren als BBP relatief snel terugveren, terwijl brede welvaart pas veel later op het oude niveau is. Actie in beleid voor het verbeteren van brede welvaart is nú vereist.
- **De Gelderse regio's zijn exemplarisch voor deze beweging. De brede welvaart nam ten opzichte van het eigen verleden toe in 2013-2019, maar er zijn steeds grotere verschillen waarneembaar tussen de afzonderlijke regio's.** Net zoals nationaal bij de meeste regio's het geval is, zijn met name de indicatoren 'baanzekerheid' en 'inkomen' sterk gestegen. De positieverslechtering van de Gelderse regio's komt vooral door een **sterk negatieve ontwikkeling op huisvesting** en mindere groei op overige indicatoren.
- Ondanks mindere groei dan in andere Nederlandse regio's, hoort de brede welvaart in de regio's Achterhoek en Veluwe wel tot de top-10 van Nederland, met respectievelijk plek 7 en 8. De brede welvaart in Zuid-West Gelderland neemt in de periode 2013-2019 relatief gezien het minste toe. Hoewel iets meer toegenomen dan Zuid-West Gelderland, is de brede welvaart in Arnhem-Nijmegen echter het laagst van de vier. In deze regio's is dan ook het meest sprake van een negatieve ontwikkeling op huisvesting. Ter illustratie: De huisvesting in Zuid-West Gelderland is (op regio Zaanstreek na) het meest verslechterd van alle Nederlandse regio's.

Bron: Raboresearch 2021

Ontwikkeling brede welvaart in de Gelderse regio's (2013-2019)

Sterkt en minst ontwikkelde indicatoren in Gelderse regio's (2013-2019)

	Sterkst ontwikkelde indicatoren	Minst ontwikkelde indicatoren
Achterhoek*	<ul style="list-style-type: none"> Baanzekerheid (+0,14) Inkomen (+0,10) 	<ul style="list-style-type: none"> Huisvesting (-0,09) Maatschappij (-0,02)
Veluwe	<ul style="list-style-type: none"> Inkomen (+0,12) Baanzekerheid (+0,10) 	<ul style="list-style-type: none"> Huisvesting(-0,13) Maatschappij (-0,02)
ZW Gelderland	<ul style="list-style-type: none"> Inkomen (+0,13) Baanzekerheid (+0,12) 	<ul style="list-style-type: none"> Huisvesting (-0,27) Veiligheid (-0,02)
Arnhem-Nijmegen	<ul style="list-style-type: none"> Baanzekerheid (+0,11) Inkomen (+0,15) 	<ul style="list-style-type: none"> Huisvesting (-0,16) Maatschappij (-0,02)

Raboresearch, 2021

(*) hoort niet tot Gelderland-Zuid

2. Zienswijzen op economische samenhang

Bevindingen op basis van interviews

Hoe Gelderland-Zuid als 'regio' samenwerkt

Gelderland-Zuid functioneert niet als regio, terwijl samenwerking op met name economische thema's opportuun is

Gelderland-Zuid wordt niet gezien als één functionele regio, maar als een optelsom van drie afzonderlijke geografische gebieden.

- *“Als ik heel eerlijk ben, zijn er wel functionele relaties. Maar functioneren we niet als regio. De subregio's zijn vooral met zichzelf bezig.”*
- *“Gelderland-Zuid is zeker geen homogene regio. Regio's staan met de rug naar elkaar.”*
- *“Er zijn eigenlijk drie Daily Urban Systems in Gelderland-Zuid.” (quotes uit interviews)*

Daily Urban Systems in Gelderland-Zuid	Geografische oriëntatie
Ede-Wageningen	Op Utrecht
Arnhem-Nijmegen	Op elkaar, op Oost-NL
Rivierenland	Op Brabant

Geïnterviewden zien op thema's grote verschillen tussen de regio's. Mede door deze thematische verschillen ontbreekt (de noodzaak tot) bestuurlijke samenhang. Maar ook binnen de drie individuele regio's zelf wordt het gezien als een opgave om met name samenhang tussen gemeenten te verbeteren.

- *“Niet veel samenhang in de regio.”*
- *“Op veel fronten hebben we gemeenschappelijkheid. Maar op gebieden zeker ook niet.”*
- *“Veel contrasten: tussen bedrijfstakken en in omvang van bedrijven in het algemeen. Geheel verschillende ketens van primaire productie.”*

Op andere, economische thema's vullen de regio's elkaar juist bijzonder goed aan. Geïnterviewden zien op specifieke thema's een groot onbenut potentieel aan samenwerkingskansen, terug te herleiden tot het verschil in geografische oriëntatie van regio's. Het is zoeken naar het juiste schaalniveau om deze samenwerking te organiseren.

- *“De bruggen tussen food & health zijn nog beperkt, terwijl er kansen liggen voor samenwerking tussen ecosystemen.”*
- *“Oost-Nederland als regionale schaal oninteressant. Want niet interessant voor regionale/lokale binding, ruimtelijk-economisch opzicht. Wel voor kennisinstellingen en bestuurlijke netwerken.”*
- *“Regio's in Gelderland-Zuid hebben complementaire profielen. Op kennis en economie zeer voor de hand liggend om in breed verband samen te werken, op sociaal vlak en op gebied van woningbouw is dat minder voor de hand liggend.”*

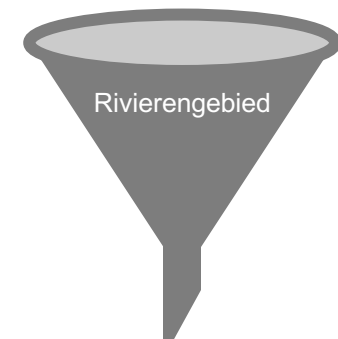
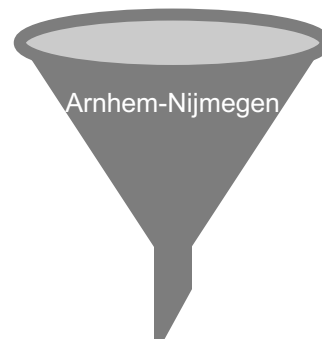
Samenwerkingskansen op thema's	Juiste schaalniveau voor samenwerking (?)
Kennis	Europees/Internationaal
Economie	Regionaal/Oost-Nederland
Sociaal	Regionaal
Wonen	Lokaal/Regionaal

De belangrijkste sterktes van Gelderland-Zuid

Vanuit interviews worden DNA-sterktes van individuele regio's genoemd, die bij elkaar geteld de sterktes van Gelderland-Zuid vormen

- 'Food' is een heldere kapstok voor de regionale economie, met een sterk cluster van innovatieve bedrijven. Die substantie is voor grote bedrijven een reden om zich in de regio te vestigen.
- Wageningen heeft op dit vlak een zeer sterke merkwaarde, en ook de WUR geniet internationale bekendheid en exposure. Dit vertaalt zich in de aantallen buitenlandse studenten en internationale relaties met universiteiten.
- Die studenten komen terecht in een groene regio waar het prettig wonen en leven is. Voor inwoners en voor mensen die hier werken. Het voorzieningenaanbod sluit goed aan en de woonprijzen zijn relatief laag.
- Nijmegen beschikt over een sterk health cluster met een academisch ziekenhuis en bedrijvigheid die daaromheen is ontstaan. Het daaraan gerelateerde medicijnencluster (drug & discovery) is een echte *hidden champion*.
- Het innovatieve tech cluster, met grote spelers in de semicon-industrie, sluit hier inhoudelijk goed op aan. De ICT- en software-industrie (smart industry) en zakelijke diensten zijn enablers voor gevestigde bedrijven.
- Arnhem heeft een toenemende onderscheidend profiel op energie. Met samenwerkende energie-gerelateerde bedrijven, een industriepark en de relatie met TU-Delft.
- FruitDelta is excellent in fruit. De regio is het zwaartepunt van de fruitteelt die van Zeeland tot Limburg aanwezig is.
- Met agri-business en logistiek heeft de regio ook aanvullende economische kwaliteiten.
- Het vakmanschap op die economische specialisatie is een echte kernkwaliteit van de regio, voortkomend uit een sterke relatie met kennisinstellingen en productschappen.
- Het rivierengebied kent een aangenaam vestigingsklimaat met sterke groene en blauwe kwaliteiten.

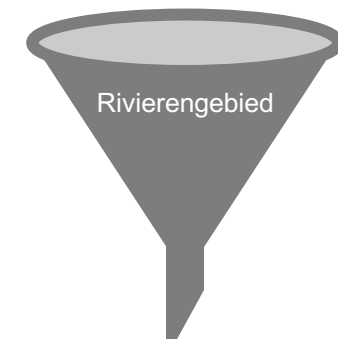
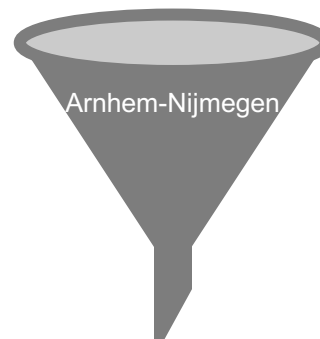
De sterke, kennisintensieve economische clusters leveren veel banen op, en maken van Gelderland-Zuid een aantrekkelijk werkgebied. Die specialisaties zijn met name door de sterke relatie met het onderwijs (WO-HBO-MBO) in hoge mate toekomstvast. Het vestigingsklimaat met veel ruimte, groene kwaliteiten en een goede bereikbaarheid maakt van de regio tegelijk een aantrekkelijk woongebied. Mede door het familiegevoel is de regio ook voor veel jonge mensen en starters op de woningmarkt in trek.

De belangrijkste zwaktes van Gelderland-Zuid

Vanuit interviews worden DNA-sterktes van individuele regio's genoemd, die samen de sterktes van de regio Gelderland Zuid vormen

- 'De regio staat met Wageningen (internationaal) bekend als foodregio, maar de vlag food valley dekt niet de volledige lading. De specialisatie rond biotech en plantsciences mist hierin.
- De regio is met name qua hoogstedelijke voorzieningen sterk afhankelijk van grote steden om de regio heen, een beperkte ontsluiting naar buiten de regio (met name door knelpunten bij de rivierovergangen) helpt dan niet.
- De bestuurlijke slagkracht is als gevolg van geringe schaal beperkt en de praktische vertaling van bestuurlijke triple-helix samenwerking naar het niveau van werknemers blijft achter.
- De regio Arnhem-Nijmegen heeft te kampen met grote kwantitatieve en kwalitatieve tekorten op de woningmarkt. De regio mist stedelijkheid en mede daardoor aantrekkelijkheid voor jonge mensen. Juist die jonge mensen zijn van vitaal belang voor de regionale economie, omdat het lastig is om aan goed geschoold personeel te komen.
- Kansen voor structurele thematische samenwerking in de regio blijven te vaak liggen. Een heldere inhoudelijke kapstok ontbreekt. Verder ontbreken bedrijven vaak in formele netwerken, hightech spelers in het bijzonder. Informele netwerken zijn er, maar niet in overvloed.
- Ten opzichte van andere, internationale fruitregio's kent het Rivierengebied een geringe schaal.
- De kenniscomponent is minder aanwezig en ontwikkeld in de eigen thuisregio. Er is ontbreekt kennis op gebied van mechatronica en digitalisering.
- De kwaliteiten op de eigen speerpunten rondom agri-business, logistiek en recreatie wordt onvoldoende (h)erkend en op waarde geschat in het stedelijk gebied en de bredere regio van Gelderland-Zuid.

Gelderland-Zuid functioneert als drie losse regio's terwijl er – zeker op specifieke thema's –samenwerkingskansen liggen. De traditioneel afwachtende houding van de individuele regio's om bovenregionaal samen te werken, leidt er echter toe dat subregio's in Gelderland Zuid elkaar onvoldoende opzoeken en aanspelen. Een gezamenlijke ambitie ontbreekt. Ook op gebied van bedrijvigheid blijven kansen onbenut; ondernemers in de regio opereren “op zichzelf”, netwerken komen niet goed van de grond en zijn er beperkt relaties over grenzen van bedrijvencusters.

De grootste kansen voor Gelderland-Zuid

Geïnterviewden geven aan dat het momentum daar is om het onderbenut economisch potentieel aan te spreken

- Gelderland-Zuid heeft de tijd mee: De regio kan met haar sterktes in toegepaste sectoren als fruit, energy en health inspelen op de toenemende (politieke) aandacht voor maatschappelijke vraagstukken in economisch beleid.
- Dat biedt kansen om het onbenut economisch potentieel van de regio aanspreken. “Er is veel meer uit halen”, met name op gebied van Energy en Health. De grootste kansen liggen in het verbinden van die sectoren aan andere specialisaties van de regio (zoals crossover health en agri) en aan de (provinciale) inzet op missiegedreven innovatiebeleid.
- Kansen om het onbenut potentieel aan te spreken liggen er ook door meer programmatisch te werk te gaan: een duidelijke focus op thema's waarin sectorale sterktes van de regio samenkomen, inzet op ontwikkeling van het ecosysteem rond deze sectoren en verbeterde (triple-helix) samenwerking tussen partijen in de regio.
- De regionaal-economische ontwikkeling moet zich vooral niet beperken tot sec economie. Grote kansen om de economische ambities waar te maken liggen ook op het invullen van randvoorwaarden:
 - Het vasthouden van talent en ontsluiten van kennis; (food)bedrijven kiezen in toenemende mate voor een kennisvestiging in de regio.
 - Het versterken en benutten van het vestigingsklimaat. Kansen voor het versterken van de bereikbaarheid liggen concreet in de komst van een nieuw intercitystation, kansen voor het benutten liggen met name in verstelijking als gevolg van woningbouw en het beter voor het voetlicht brengen van de unieke woonkwaliteit.

De voornaamste bedreigingen van Gelderland-Zuid

Geïnterviewden wijzen op bedreigingen door toenemend gebrek aan economische vernieuwing en bestuurlijke samenhang

- Hoewel aandacht voor maatschappelijke thema's de regio in de kaart speelt, zetten juist politieke discussies over intensieve veehouderij specifiek de agrifoodsector onder druk.
- Er is een reële dreiging dat de nu sterke regionale sectoren terrein verliezen als zij zich niet vernieuwen, zeker wanneer teveel van dezelfde soort bedrijven worden aangetrokken (gebrek aan diversiteit) en wanneer focus op verkeerde dingen wordt gelegd (niet scherp genoeg kiezen).
- Continuïteit van bestuur en diens aanpak is het belangrijkste ingrediënt om die bedreiging af te wenden, maar juist op dat vlak zien respondenten bedreigingen: bestuurlijke discussies raken gedomineerd door geldkwesties, het gebrek aan denken over grenzen van gemeenten en regio's en draagvlak bij stakeholders lijkt af te kalven. Goede bestuurlijke samenwerking wordt nog meer van belang nu concurrerende regio's zich wel goed organiseren.
- Misschien wel een van de consequenties van afnemende bestuurlijke (triple-helix) samenhang is dat de aandacht voor en aantrekkingskracht op kritisch talent vermindert.
- Een laatste bedreiging is van andere aard, maar niet minder urgent. Het gevecht om de ruimte in met name stedelijke gebieden neemt toe. Verkeerde keuzes, bijvoorbeeld op gebied van groene kwaliteit en op gebied van bedrijventerreinen versus woongebied, kunnen de regio schaden. Het is daarbij met name oppassen voor het inboeten aan levendigheid, woonkwaliteit en bereikbaarheid in de binnensteden.

Bundelen van regionaal economische ambities rondom "lifeport"

Gelderland-Zuid bevindt zich met haar inhoudelijke focus op Food, Health & Energie in de 'sweet spot' van maatschappelijk gedreven innovatie

Om op middellange en langere termijn economische waardecreatie aan te ontlenuen, is het volgens geïnterviewden gewenst om te investeren in een overkoepelende ambitie die de brug slaat tussen sterke kennisdomeinen op gebied van food en health. Hiervan worden een aantal vermeende voordelen verwacht voor Gelderland-Zuid:

- Een gemeenschappelijke uitdaging is om bestaande excellenties binnen kennisdomein benoemen, verder te ontwikkelen en in internationale optiek uit te bouwen. Dit geldt voor Food Valley (met als geografische concentratie rondom WUR, Ede/Wageningen) dat al een sterk merk is met een degelijke (inter)nationale positionering; en voor het thema health (met als geografische concentratie rondom Radboud, Nijmegen) waarvan sommige geïnterviewden aangeven dat een sterkere profilering gewenst is. De regio komt nationaal en internationaal ook sterker te staan door een sterke collectieve profilering, vanuit de gedachte dat veel toekomstige ontwikkelingen zich voordoen op crossovers tussen food & health.
- In de slipstream kunnen de economische en innovatieve sterktes van de regio op gebied van energie/duurzaamheid (met als geografische concentratie Arnhem) hiervan profiteren. Als maatschappelijke uitdaging heeft energie/duurzaamheid een aanvullende bijdrage. De keuze voor een focus op "energie" doet ook recht aan de inspanningen om op dit thema een economisch kenniszwaartepunt op te bouwen (IPKW). Dit vereist verdere inzet.
- Tech is een drager en accelerator van de drie thema's food, health en energy. Aanwezige technologiebedrijven en disciplines (chiptechnologie/sensoren, AI) kunnen van grote meerwaarde zijn voor onderzoek, ontwikkeling en toegepaste innovatie binnen food, health en energy/duurzaamheid. Daarvoor is het wel zaak om veel scherper nog in beeld te krijgen hoe regionale waardeketens kunnen worden betrokken bij inhoudelijke zwaartepunten van universiteiten (food, health) en multinationals (energie, hightech).
- Door collectieve maatschappelijke uitdagingen centraal te stellen kan Gelderland-Zuid haar kennis- en innovatieve vermogen koppelen aan eindgebruikers: consumenten, patiënten, inwoners. Dit biedt handvaten om economische ontwikkeling "inclusief" vorm te geven, in nauwe dialoog met doelgroepen uit de eigen regio.
- Een overkoepelende ambitie biedt het vooruitzicht om meer samenbindende kracht tussen de kennisclusters van Wageningen en Nijmegen, de mogelijkheid om Fruitdelta te omarmen en met de verbinding naar energie en tech ook economische gezien meer schaal of massa te maken. Als groter belang staat Gelderland-Zuid steviger gepositioneerd, waarbij ook samenwerking op Oost-Nederlands schaalniveau nadrukkelijk in beeld is. Dit plaatst Gelderland-Zuid op een meer gelijke voet met economische kernzones in Nederland zoals Utrecht, Zuid-Holland en Brainport Eindhoven. Het vertrekpunt dat je deel uitmaakt van een sterke economisch verband draagt mogelijk bij aan het bewustzijn om proactief en vanuit eigen kracht inhoudelijke allianties aan te gaan met kennispartners elders in Nederland waar vanuit de regio verbindingen mee zijn: Utrecht, Brainport Eindhoven, Oss (farma), Delft (energie), Twente.

Quotes uit interviews

M.b.t. inhoudelijke focus van Gelderland Zuid

- “Onze stip op de horizon is nog niet scherp genoeg”
“De combinatie food & health komt nog te weinig uit de verf. Dit terwijl Kracht van Oost laat zien dat juist op deze crossover onbenut potentieel ligt”
- “Kennis van Wageningen dient wereld voedselprobleem op te lossen. Dat mogen we beter uitdragen”
“We zijn in Gelderland-Zuid niet 1 schip, maar met een vloot. Maar moeten wel eens zijn over ons vlaggenschip. Dit zou de gezonde mens kunnen zijn waar we als “lifeport” met oplossingen aan bijdragen”

M.b.t. samenwerking in Gelderland Zuid

- “We zijn goed in het bedenken van dingen, maar ook in het klein houden van dingen”
“Met lef en moed moeten we bestaande systemen die ons in de weg zitten doorbreken”
- “We moeten op zoek naar strategische partners buiten de de eigen kring, buiten de zorg, buiten de food”
“Hightech maakindustrie en AI kan van grote betekenis zijn als verbinder tussen innovatie-uitdagingen binnen de food, health en de crossover”
- “We moeten beter laten zien wat er voor kleinere gemeente in zit. Die horen er ook bij”

M.b.t. de (juiste) schaal in Gelderland Zuid

- “De regio is de kans om met elkaar te experimenteren. Dit vereist groter denken van alle betrokkenen”
“Substantiële investeringen zijn nodig voor onderzoekfaciliteiten. Dit vraagt draagvlak vanuit regio”
- “Als je echt een motor wilt zijn als Brainport, dan zal er iets moeten zijn dat boven Food Valley en Health uitstijgt. Dan moet je het schaal niveau groter zien: regio Oost”
- “Het is verbazingwekkend dat het Oost-Nederland niet lukt om zich met drie complementaire universiteiten meer in de kijker te spelen”

3. Prioritaire interventies voor economische groei

Bevindingen op basis van deskresearch en interviews

Factoren die belangrijk zijn voor regionale groei Gelderland-Zuid

Gewenste verbeteringen aan de hand van radars voor regionale economische groei (PBL)

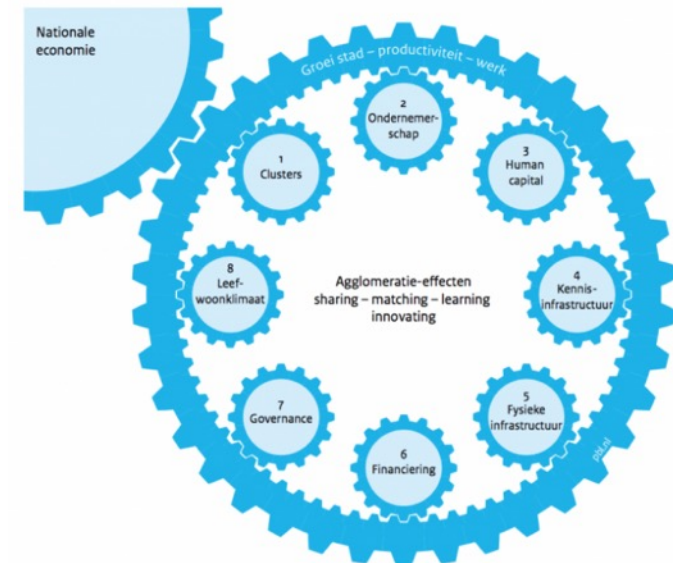
Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft onderzoek gedaan naar de economische ontwikkeling die 250+ regio's in Europa in de afgelopen 40 jaar hebben doorgemaakt. Op basis daarvan formuleert het planbureau in de studie 'Stedelijke regio's als motoren voor economische groei' acht basisfactoren (radars) voor regionaal-economische groei. In zowel deskresearch als interviews gebruiken we dit als kader om gestructureerd te kunnen aangeven welke verbeteringen noodzakelijk worden geacht met het oog op sociaaleconomische ontwikkeling van de regio Gelderland-Zuid.

Deze acht radars zijn:

1. **Clusters** van samenwerkende en aan elkaar gerelateerde bedrijven;
2. **Ondernemingsdynamiek**: nieuwe en/of snelgroeiende bedrijven (startups en scale-ups) en nieuwe activiteiten van bestaande bedrijven;
3. **Human Capital**: een goed gekwalificeerde, opgeleide en vaardige beroepsbevolking;
4. **Kennisinfrastructuur**: de kwaliteit van publieke en private onderzoeks- en onderwijsinstellingen;
5. **Fysieke infrastructuur**: de bereikbaarheid en connectiviteit via weg, spoor, lucht en water;
6. **Financiering**: vooral de financiering van economische structuurversterking en risicovolle innovaties, venture capital;
7. **Leef-en woonklimaat** en voorzieningen die bijdragen aan een aantrekkelijk woonwerk- en interactiemilieu;
8. **Governance**: de kwaliteit van bestuur en hoe bestuurslagen effectief met elkaar samenwerken.

Planbureau voor de Leefomgeving

Bron: PBL, 2017

Strategische interventies van Economic Boards in Gelderland-Zuid (1/2)

Uitkomsten op basis van deskresearch

Radars PBL*	Regio Veluwe Bron: Strategische Agenda '20-'25	Regio Zuidwest-Gelderland Bron: Website FruitDelta	Regio Arnhem-Nijmegen	Oost-Nederland Bron: SSIA & RIS3
 Clusters	<ul style="list-style-type: none"> • Versterken netwerkorganisaties • Inzet op thema's: voeding en gezondheid, eiwittransitie, e.a. • Clustervorming: verbinden actoren • Organiseren van bedrijfsleven rond kansen programma Living Lab • Regio Foodvalley Circulair 	<ul style="list-style-type: none"> • Agribusiness met samenleving verbinden 	<ul style="list-style-type: none"> • Nog in ontwikkeling 	<p>SIIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Specialisaties in sectoren en regio's met elkaar te verbinden • Investeren in co-creatie en gezamenlijke innovatiestrategieën (keten en ecosysteem)
 Ondernemerschap	<ul style="list-style-type: none"> • MKB innovatiesupport 	<ul style="list-style-type: none"> • Proactief toeristisch aanbod stimuleren 	<ul style="list-style-type: none"> • Nog in ontwikkeling 	<p>SIIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vertalen van missies in acties • Nieuwe verdienmodellen • Road to market: valorisatie <p>RIS3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Investeren in mkb&startups • Integrale innovatieaanpak
 Human Capital	<ul style="list-style-type: none"> • Vooruitkijken door prognoses • Regionaal oplossingen • Creatieteam wet banenafpraak • Servicepunt LLO • Campagne herwaardering vakmanschap • Verkenning partnerprogramma • Human Capital Agenda 	<ul style="list-style-type: none"> • Vraag en aanbod van arbeid voor logistiek, agribusiness en recreatie op elkaar afstemmen 	<ul style="list-style-type: none"> • Nog in ontwikkeling 	<p>SIIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Human Capital: opleiden van talent op de verschillende niveaus in een onderwijsketen of in de zich ontwikkelende arbeidsmarkt;
 Kennis-infra	<ul style="list-style-type: none"> • Onderwijs verbinden aan innovatie in de regio 	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwikkelen van innovatieve concepten en centra voor logistiek • Ontwikkelen van agribusiness-centra te voor innovatie en kennis 	<ul style="list-style-type: none"> • Nog in ontwikkeling 	<p>SIIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kennispositie:s (inter-nationaal) onderscheidende kennisposities met schaalbare potentie • Faciliteiten/infra: State-of-the-art-faciliteiten voor toepassen en opschalen van kennis/technologie

Strategische interventies van Economic Boards in Gelderland-Zuid (2/2)

Uitkomsten op basis van deskresearch

Radars PBL*	Regio Veluwe	Regio Zuidwest-Gelderland	Regio Arnhem-Nijmegen	Oost-Nederland
 <p>Fysieke infra</p>	<p>Bron: Strategische Agenda '20-'25</p> <ul style="list-style-type: none"> • RES en energieprogramma • Verbeteren bereikbaarheid • Bereikbare, circulaire en toekomstbestendige werklocaties • Betrouwbare digitale infrastructuur • Verbinden van plannen voor wonen, ruimtelijke ontwikkeling, economie en mobiliteit 	<p>Bron: Website FruitDelta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verbeteren kwaliteits-netwerk goederenvervoer • Glasvezel in buitengebied 	<ul style="list-style-type: none"> • Nog in ontwikkeling 	<p>Geen onderwerp in de SIIA en RIS3</p>
 <p>Financiering</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uitrol Regio Deal Foodvalley 	<ul style="list-style-type: none"> • Oprichting Regionaal Ontwikkel Bedrijf 	<ul style="list-style-type: none"> • Nog in ontwikkeling 	<p>SIIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organiseren van keten kennis-kunde-impact: financiering <p>RIS3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Investeren in incrementele én radicale innovaties
 <p>Leef- en woonklimaat</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Manifest Gezonde Leefomgeving Veehouderij • Vrijkomende agrarische beb. • Gebiedsgerichte aanpak stikstof • IFB Vitaal Platteland • Afspraken met overheden • Uitwisseling kennis • Monitoring woningmarkt 	<ul style="list-style-type: none"> • Oprichten platform voor recreatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Nog in ontwikkeling 	<p>Geen onderwerp in de SIIA en RIS3</p>
 <p>Governance</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Ruimte scheppen in overheidsbeleid en regelgeving agribusiness en recreatie 	<ul style="list-style-type: none"> • Nog in ontwikkeling 	<p>SIIA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Europese wet- en regelgeving • Organiseren van de keten kennis-kunde-impact: programma's, projectportfolio, profilering <p>RIS3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bundelen krachten in Oost-NL op het niveau van het landsdeel <p>Bron: SSIA & RIS3</p>

Prioritaire acties voor regionaal-economische ontwikkeling (1/4)

Uitkomsten op basis van interviews

Radar 1: Clustervorming: samenwerking en synergie van aan elkaar gerelateerde bedrijven

Clusters

- Inzichtelijk maken op welke waardeketens de bedrijven in Gelderland-Zuid zitten.
- Meer inzetten op samenwerking door aandacht te hebben voor cluster- en campusvorming. Op kernclusters health en hightech ook fysieke colocaties (door)ontwikkelen.
- Podium geven aan *industry leaders* als trekkers van clusters.
- Intensiever en specifieker benoemen waar het onderscheidend vermogen zit: specificeren naar subclusters om intensievere samenwerking uit te lokken.
- De focus leggen op unieke verbindingen die bedrijven kunnen maken (crossovers) met domeinkennis rondom food en health.
- Richten op de sociale kant van systeeminnovaties en adaptatie van technologie.

Quote uit interview: "Bedrijven moeten elkaar makkelijker zien te vinden. We moeten meer inzetten op samenwerking en aandacht hebben voor clustervorming en campusvorming. Bedrijven kunnen elkaar versterken in de toepassing van technologie."

Radar 2: Ondernemingsdynamiek: startende/snelgroeiende bedrijven en nieuwe activiteiten van bestaande bedrijven

Ondernemerschap

- Beter zichtbaar maken welke succesvolle startups en groeiende bedrijven regio Gelderland-Zuid kent.
- Investeren in een onderscheidende bottom-up structuur voor regionale ondernemersbevordering.
- Uitbouwen van startup initiatieven Gelderland Valoriseert en Start Life. Beter verbinding maken met startups van Radboud Universiteit. Scale up programma's verdienen meer aandacht.
- Koppelen van middelgrote bedrijven met eigen innovatieve slagkracht aan startups in de regio in samenwerkingsverbanden. Help de kleine bedrijven groeien. "Search & connect" van startups verdient een impuls.
- Ondersteunen van bedrijven in gezondheid en food bij marktintroductie. Help de bedrijven om de afzetgebieden binnen de Europese Unie beter inzichtelijk te maken.
- Inzetten op imagoverbetering. Concurrentie met Randstad aangaan.

"We moeten eerder in contact komen met ondernemende startups en deze verbinden aan grotere bedrijven. Er is een echte impuls nodig om een onderscheidende bottom-up structuur te krijgen van regionale ondernemersbevordering."

Prioritaire acties voor regionaal-economische ontwikkeling (2/4)

Uitkomsten op basis van interviews

Radars 3: Human Capital: goed gekwalificeerde, opgeleide en vaardige beroepsbevolking

Human
Capital

- Aanpakken van onderwaardering van mbo-opleidingen en banen.
- Beter verbinden van het rijk aanwezige aanbod aan onderwijsinstellingen: Gelderland-Zuid telt maar liefst 3 Universiteiten (RU, RadboudUMC en WUR), 2 Hogescholen (Han en Larenstijn) en 4 ROC's.
- Doceren van ondernemerschap op onderwijsinstellingen.
- Doorspekken van reguliere opleidingen met digitalisering en transitiekunde.
- Vast opstellen van plan B: accepteren dat talent niet komt en dat we werk anders moeten organiseren: productiviteit vergroten.
- Inzetten op vaklieden door investeringen in VO en VMBO, als antwoord op stedelijke economie en subsectoren waar veel werkgelegenheid mee is gemoeid.

“Talent is de sleutel voor regionale ontwikkeling. Het grote aanbod aan onderwijsinstellingen gaat ons daarin helpen. Cruciaal gaat het aanbod aan huidige en toekomstige skills zijn, met voldoende vaktechnisch onderwijs en talent als belangrijkste aandachtspunt.”

Radars 4: Kennisinfrastructuur: kwaliteit van publieke en private onderzoeks- en onderwijsinstellingen

Kennis
infra

- Versterken van samenwerking tussen de top-universiteiten in de regio, door uitwisseling van kennis en netwerken en door het creëren van eenzelfde taal. De mooiste dingen komen voort uit informele samenwerking.
- Goede kwaliteit van kennisinstellingen beter aansluiten op vragen uit bedrijfsleven en samenleving (vraagsturing). Daardoor gaat valorisatie van kennis omhoog. Ook hier heeft dat deels te maken met het gebruik van een taal die bij bedrijven begrepen wordt.
- Vasthouden van goede verbindingen met TU's in Delft, Eindhoven en Twente.
- Beter voor het voetlicht brengen van de ongekende rijkheid aan kennisinstellingen, met topspelers als OnePlanet en de (universitaire) ziekenhuizen.
- Het neerzetten van dependances van WUR in Nijmegen en van RU op WUR, of van WUR in Rotterdam en/of Amsterdam.

“De kwaliteit van onze kennisinfrastructuur is intens en immens. Het is goed geregeld maar mag beter worden uitgedragen. Be good and tell it.”

Prioritaire acties voor regionaal-economische ontwikkeling (3/4)

Uitkomsten op basis van interviews

Radar 5: Fysieke infrastructuur: bereikbaarheid en connectiviteit via weg, spoor, lucht en water

Fysieke
infra

Huidig niveau van bereikbaarheid als standaard instellen, wanneer groei van de regio leidt tot toekomstige bereikbaarheidsissues. De bereikbaarheid nu wordt als zeer goed beoordeeld. Zowel voor vracht als voor personenvervoer over wegen, water en spoor. Ook via de lucht is het met de relatieve nabijheid van Schiphol en Düsseldorf goed geregeld (binnen 1 tot 1,5 uur).

Mogelijkheden liggen desondanks in:

- Beter ontsluiten van economische hotspots zoals de campussen in de regio.
- Intensiveren van (snelle) OV-verbindingen naar Utrecht/Amsterdam, Eindhoven en Limburg. Kan bijvoorbeeld door spoorboekloos rijden en verbeteren van de IC-verbinding.
- Beter verbinden van woonkernen op OV-netwerk.
- Oplossen van verkeersknelpunt bij de brug bij Rhenen.

“Bereikbaarheid van de regio is zeer goed. Dat moeten we ook in de toekomst zo houden.”

Radar 6: Financiering: Vooral de financiering van economisch structuurversterking en risicovolle innovaties, *venture capital*

Financiering

- Verbeteren van realisatie en selectie van goede plannen en leiderschap, om de ruim beschikbare financiering beter in te zetten. Informeel investorsnetwerk aanwezig, venture-capital aanwezig en bankfinanciering aanwezig. Alleen startupfinanciering blijft in omvang achter.
- Gladstrijken van plooiën in financiering van kennis en exploratie door matchingsvoorwaarden van overheden.
- Bedrijven verleiden om ook zelf meer en eerder financiële inspanningen te leveren op collectieve investeringen.

“Geld is niet het probleem. Vaak gaat het om gebrek aan goede plannen, gebrekkig leiderschap, geen goede selectie.”

Prioritaire acties voor regionaal-economische ontwikkeling (4/4)

Uitkomsten op basis van interviews

Radar 7: Leef-en woonklimaat en voorzieningen die bijdragen aan een aantrekkelijk woon-werk en interactiemilieu

Leef en woon
klimaat

Net als bij bereikbaarheid gaat het vooral om vasthouden van huidige standaarden. Gelderland-Zuid is een erg aantrekkelijke, groene en fijne omgeving om te wonen. De regio beschikt over een sterk woon- en werk- en interactiemilieu. Het enige echt grote aandachtspunt ligt in de grote kwantitatieve en kwalitatieve woningtekorten in stedelijke kernen (Arnhem, Nijmegen) en daardoor het gebrek aan betaalbare woningen voor jongeren.

Mogelijkheden liggen desondanks in:

- Investeren in de aantrekkelijkheid van de regio op gebied van kunst en cultuur. Dat gaat met name over beter ontsluiting in bijvoorbeeld Engelstalig aanbod.
- Creëren van stedelijke woonmilieus die inspelen op de maatschappelijke vraagstukken in bijvoorbeeld ongelijkheid in de samenleving.
- Inzetten op de brede welvaartsagenda en het voorkomen van leefstress. Realiseer betaalbare woningen in achterstandswijken en faciliteer de 'werkende onderklasse'. Perspectief bieden aan mensen in de samenleving die niet vooruit kijken maar aan het overleven zijn.

"In totale gebied moeten er circa 100.000 woningen bij. De kunst zal zijn om dat zo te doen dat we de sterke punten van ons gebied behouden: het open karakter en de prachtige natuur."

Radar 8: Governance: kwaliteit van bestuur en hoe bestuurslagen effectief met elkaar samenwerken

Governance

- Doorgaan met investeringen in regionale samenwerking.
- Laat zien wat samenwerkingsverbanden opleveren voor stakeholders, ook voor individuele gemeenten.
- Benadrukken van *sense of urgency* om actie- en samenwerkingsbereidheid van stakeholders te bevorderen.
- Kiezen van een duidelijke regio-positionering en daar met allen achter gaan staan. Hetzelfde inhoudelijk verhaal moet het cement vormen tussen de verschillende organisaties die nu nog vooral opereren vanuit eigen meningen en invalshoeken.
- Zetten van sturing op samenwerking binnen de regio. Er mist een boegbeeld-organisatie die boven de partijen staat, een duidelijk gremium die de strategische agenda's in de regio bundelt. Participeer in elkaars agenda's en laat de regio's niet opsluiten in bestuurlijk denken. Schuif sterke ondernemers die het regioverhaal uitdragen naar voren.

"Regionaal bestuur moet meer open staan voor import van talent en goede ideeën. Tegelijkertijd moet ze waakzaam zijn over de continuïteit van netwerken en samenwerkingsrelaties. Er is een te zwakke ondersteuning van samenwerking."

4. Conclusies en advies

Conclusie: Investeren in regionale samenwerking

Conclusies op basis van interviews, ondersteunend door feitelijke waarnemingen uit deskresearch

Gelderland-Zuid is met haar sterke inhoudelijk en wetenschappelijke kwaliteiten en focus op food & health in beginsel bijzonder sterk gepositioneerd in het (internationale) speelveld. Het zijn dé maatschappelijke thema's van de toekomst. Daar horen ook zeker de aanwezige economische sterktes op gebied van energie, fruit en de hightech (chip- en sensortechnologie) bij. Gelderland-Zuid zit wat dat betreft in de 'sweet spot' van economische en maatschappelijke relevante ontwikkelingen.

De economische structuur van Gelderland-Zuid is op hoofdlijn te benaderen langs twee invalshoeken: 'Plaatsgebonden' ecosystemen en 'thematische' (innovatie-)ecosystemen. Plaatsgebonden ecosystemen vertrekken vanuit geografie, het werkgebied van de drie Economic Boards in het gebied. Innovatie-ecosystemen vertrekken vanuit sectoren, waarin onderscheid te maken is tussen de *drivers* food, health en energy (en fruitteelt) en *enablers*: technologie (hightech, AI, maakindustrie) als cement tussen de drivers.

Strategieën voor regionaal economische ontwikkeling zijn nu hoofdzakelijk gebaseerd op het creëren van plaatsgebonden ecosystemen. Tegelijkertijd reflecteren geïnterviewden kritisch vanuit het gezamenlijke besef dat het in Gelderland-Zuid aanwezige potentieel mogelijk niet volledig wordt benut. Daadkracht zit op food & health afzonderlijk. Geïnterviewden zijn kritisch over de verbinding tussen beide. Er wordt weinig daadkracht waargenomen op verbinding van food & health buiten enkele kleinere initiatieven. Er is voldoende besef dat daarmee kansen te pakken zijn en het de regio een stap verder kan brengen. Enkel ontbreekt voldoende executiekracht en concrete acties, vanuit een helder langer termijnperspectief. Hoe langer Gelderland-Zuid als regio 'surplace' blijft, des te meer andere regio's haar voorbij streven met het aantrekken van talent, investeren in innovatie en bereiken van economische groei en brede welvaart.

Gelderland-Zuid staat voor de uitdaging gezamenlijk op zoek te gaan naar nieuw verdienvermogen. Om op middellange en langere termijn economische waardecreatie te ontlenen aan de regionale sterktes die de regio kenmerken, is het volgens geïnterviewden gewenst om te investeren in een overkoepelende ambitie die de brug slaat tussen sterke kennisdomeinen op gebied van food en health. Dit levert Gelderland-Zuid de volgende voordelen op:

- Het verrijkt de manier waarop sterk aanwezige wetenschappelijke kennis in de regio beter kan worden benut om tot innovatie en economische en maatschappelijke waarde te komen. Waar innovatie binnen food en health nu nog vaak vertrek vanuit het kenniscluster ("research driven"), kan nieuw elan worden gevonden in innovatie vanuit gebruikersperspectief ("user driven"). Dit biedt handvaten om economische ontwikkeling "inclusief" vorm te geven, in nauwe dialoog met doelgroepen uit de eigen regio. Dit draagt bij aan de ontwikkeling van brede welvaart.
- De regio komt nationaal en internationaal sterker te staan met collectieve profilering. Health (concentratie Nijmegen/Arnhem) en Fruit (concentratie FruitDelta) kunnen profiteren van het sterke merk dat is opgebouwd rond Food (concentratie Ede/Wageningen en vice versa. Een inhoudelijke vlag vergroot samenhang in bestuur en in de relatie tussen universiteiten en bedrijven (die nu niet sterk ontwikkeld is).
- In de slipstream kunnen de economische en innovatieve sterktes van de regio op gebied van energie/duurzaamheid (concentratie Arnhem) hiervan profiteren. De keuze voor een focus op "energie" doet ook recht aan de inspanningen om op dit thema een economisch kenniswaartepunt op te bouwen (IPKW). De ondersteunende (*enabling*) technologische kwaliteiten kunnen beter dan nu een rol spelen in het verbinden van regionaal sterke thema's.

Drie goedbedoelde adviezen voor de regio

Adviezen voor een toekomstbestendige economische ontwikkeling van Gelderland Zuid, samen te pakken in een regionale investeringsagenda

 <p>Advies 1. Breng synergie in het profiel van de regio (Lifeport)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Breng regionale sterktes van Gelderland Zuid op gebied van food, health, energy, fruit en hightech samen onder de vlag van Lifeport om groeikansen voor regionale economie en samenleving te benutten. • Kies een lange termijn perspectief: <i>“in 2030 hebben wij de beste gezondheidscondities voor onze inwoners en die kennis willen wij graag delen met de rest van de wereld.”</i> Omarm daarbij de drie transities ‘voedsel, gezondheid, energie’ als welkome crises: energie/klimaat, alzheimer/vitaliteit, gezonde voeding/eiwittransitie. • Maak eigen inwoners deelgenoot van deze ambitie en laat hen profiteren van kennisontwikkeling en innovatie.
 <p>Advies 2. Houd agglomeratiekracht vast en versterk brede welvaart</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Consolideer de kernkwaliteiten van het regionaal vestigingsklimaat. Neem het huidige, aangename woon- en werk- en interactiemilieu en bijhorende sterktes op gebied van bereikbaarheid en natuur als standaard voor toekomstige ontwikkelingen. Investeer daarbij gericht zaken die echt een plus zetten op huidige niveau (hoge impact investeringen), naast het oplossen van (kleine) knelpunten. Neem als leidraad voor investeringen in vestigingsklimaat 1) het versterken van brede welvaart in de regio en 2) de wensen van talent-doelgroepen die van belang zijn voor economische ontwikkeling. • Versterk brede welvaart door met name te investeren in het terugdringen van kwantitatieve en kwalitatieve woningtekorten in stedelijke kernen.
 <p>Advies 3. Investeer in samenwerking (governance) en uitvoeringskracht</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Investeer - op schaal van Gelderland Zuid - in regiobrede netwerken (formeel en informeel), organiserend vermogen en een attitude om te winnen. Activeer Gelderland Zuid als het niveau om richting Den Haag en Brussel te acteren. Ga voor een gezamenlijke aanvraag als triple helix ter bundeling van de krachten en kwaliteiten van de regio, met maatschappelijke meerwaarde voor Nederland als belangrijkste argument. • Investeer meer in publiek-private samenwerking in programma's om impact te creëren. Kies programma's die tot samenwerking van de universiteiten in de regio leiden. Zet boegbeelden boven de programma's om de partijen in de regio met krachtig leiderschap te binden. • Organiseer een fysieke weerslag van regio-samenwerking: bijv. eens in het half jaar een regiodag op een centrale locatie en het inrichten van een hub voor kennis coöperatie (regio als living lab).
<p>Σ (SOM)</p>	<p>Regionale investeringsagenda Gelderland Zuid</p>

Bijlagen

Overzicht van geraadpleegde personen en bronnen.

Geraadpleegde sleutelpersonen

Raadplegende interviews

- Ahmed Marcouch, voorzitter The Economic Board (burgemeester Arnhem)
- Hubert Bruls, voorzitter Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (burgemeester Nijmegen)
- Rene Verhulst, voorzitter regio Foodvalley (burgemeester Ede, lid The Economic Board)
- Jan Meiling, managing director Startlife Food Valley
- Rens Buchwaldt, lid raad van bestuur Wageningen University & Research (lid Regio Foodvalley, lid The Economic Board)
- Jean Schreurs, executive director NXP Netherlands
- Charles Smit, senior vice president Nexperia
- Bertine Lahuis, voorzitter raad van bestuur Radboud UMC (lid The Economic Board)
- Harry van Dorenmalen, voorzitter Health Valley
- Daniël Wigboldus, voorzitter college van bestuur Radboud Universiteit, (lid The Economic Board)
- Christianne van der Wal, gedeputeerde Provincie Gelderland (lid The Economic Board)
- Rose Marie Eissen, teamleider economie Provincie Gelderland
- Tom Loenhout, Alliantie Voeding/Coalitie preventie in de regio Foodvalley (Cardioloog Ziekenhuis Gelderse Vallei)
- Thea van Kemenade, director of health OnePlanet Research Center (lid Economic Board Rivierenland)
- Henk Kievit, lector Christelijke Hogeschool Ede (voorzitter ICT Valley)
- Jochem Versloot, managing director Jan Zandbergen
- Kees de Kat, CEO FruitMasters
- Harrij Schmeitz, directeur innovatie Fruittech campus
- Theo Föllings, manager business development, Oost NL

Voorgesprekken

- Sigrid Helbig, directeur The Economic Board
- Arjen Droog, secretaris-directeur Bureau Regio Foodvalley
- Nico van Doorn, hoofd afdeling ruimtelijke ordening en mobiliteit Provincie Gelderland
- Berry Roelofs, externe expert (senior adviseur BCI)

Geraadpleegde bronnen

Documenten

- CBS, Regionale Monitor Brede Welvaart 2020, weblink, 2021
- Christelijke Hogeschool Ede, A. Boon-Bart, H. Kievit, Cross-sectorale circulaire innovatie. Hoe organiseren we concreet samenwerking rondom innovatie die dienstbaar is aan en zorgt voor impact op de circulaire economie? (2020)
- Kracht van Oost, Kracht van Oost 2, Perspectieven voor de ruimtelijke economie van Oost-Nederland, 2020
- McKinsey, Agrifood 2030, Foundation for a longterm strategy, 2021
- PBL, Stedelijke regio's als motoren voor economische groei, 2017
- Provincie Gelderland en provincie Overijssel, Slimme specialisatiestrategie (RIS3) Oost-Nederland 2021-2027, 2020
- Provincie Overijssel e.a., Strategische Innovatie Investeringsagenda Oost-Nederland, 2021
- Rabobank, Samen werken aan brede welvaart in Gelderland-Zuid, Uitkomsten van regiodialoog, 2021
- Raboresearch, Brede Welvaart in Oost-Nederland – Special, 2020
- Raboresearch, Effecten van coronacrisis op regionale economieën – Themabericht, 2020
- Raboresearch, Laat effecten brede welvaart niet weer tien jaar duren, 2021
- Regio Foodvalley, Behoeften en prognoses voor middellange en lange termijn, 2021
- Regio Foodvalley, Strategische Agenda 2020-2025, 2020
- Regio Foodvalley, Strategische Agenda 2020-2025, verdieping, 2020
- Regio FruitDelta Rivierenland, Regionaal Economisch Ambitiedocument (in ontwikkeling, website gebruikt)

Documenten vervolg

- Regio FruitDelta Rivierenland, Strategische FruitDelta Gebiedsagenda (in ontwikkeling, website gebruikt)
- Regio Arnhem-Nijmegen, Regionale Agenda 2021, 2020
- Regio Arnhem-Nijmegen, Regionale Agenda 2022 en actualisatie regionale agenda 2021 (in ontwikkeling, concept gebruikt)
- Regio van de Toekomst/Arnhem-Nijmegen-Foodvalley, Bedrijvigheid en zoetwater voor heel Nederland, 2019
- The Economic Board, Eerste Halfjaar 2020, 2020
- The Economic Board, Strategisch Plan 2020-2025, Triple Helix 3.0, Zien investeren, doet investeren, 2020
- The Economic Board, Tactisch Plan voor de programmering van de clusters, Clustervorming: werk en waarde maken!, 2020
- Think East NL, Position Paper “accelerating smart food innovations” (2020)

Websites

- <https://www.healthvalley.nl/>
- <https://www.ipkw.nl/nieuws/innovatielab-voor-energietransitie-in-arnhem-roept-op-om-deel-te-nemen/>
- <https://www.kiimt.nl/over-kiimt/>
- <https://www.nederlandslimbenutten.nl/>
- <https://www.oddevallei.nl>
- <https://www.oostnl.nl/>
- <https://www.regiofoodvalley.nl/>
- <https://www.theeconomicboard.com/>

Strategy Unit

Strategy Unit B.V.
info@strategyunit.nl
strategyunit.nl
@thestrategyunit

Realising the future

